

یادگیری آموخت

چه بسا آنان در آغاز سال تحصیلی با دانش‌آموزانی روبه‌رو شده‌اند که آن‌ها را اصلاً ندیده‌اند و در تمام طول سال تحصیلی هم این شانس برایشان ایجاد نشده که چهره دانش‌آموزان خود را رودررو ببینند.

به هر حال در طول سال تحصیلی جاری و گذشته، معلمان عزیز ما با فراز و فرودهای فراوان، عمدتاً با امکانات و تجهیزات شخصی، خانه خود را به کلاس درس تبدیل کردند و متعهدانه از عهده آموزش آینده‌سازان کشور برآمدند که البته آسیب‌شناسی این جریان هم در جای خود باید انجام شود. شرایط جاری، یک ویژگی بنیادین را برای حرفه معلمی آشکار ساخت که عبارت بود از داشتن توانایی تطابق با شرایط، انعطاف‌پذیری و ایجاد نوآوری‌های آموزشی. آن‌ها باید بتوانند با توجه به موقعیت، در لحظه تصمیم‌گیری کنند، شرایط یادگیرندگان را درک نموده و برای هر شرایطی آماده باشند؛ از جمله برای «دوران پس از کرونا».

اختلال ناشی از همه‌گیری جاری، تنها اختلال آموزشی نیست؛ بلکه اختلالات عاطفی را نیز شامل می‌شود. اگر بپذیریم که در این پاندمی دانش‌آموزان دچار مشکلات روانی و اختلالات رفتاری مانند نگرانی و افسردگی شده‌اند، باز هم نهادی که در صف مقدم برای کاهش و رفع این مشکلات قرار دارد، مدرسه و به‌ویژه، معلم خواهد بود. به‌عنوان یک مثال آموزشی، سخن آقای جایمی ساودرا، مدیر آموزش بانک جهانی در اجلاس مجازی وزرای آموزش کشورهای عضو یونسکو (نهم فروردین ۱۴۰۰) هشداردهنده است: «باید بدانیم ۵۳ درصد کودکان زیر ۱۰ سال ما در جهان قادر به خواندن یک متن و فهم آن نبوده‌اند که ما پیش از این نیز آن را «فقر یادگیری» نامیده‌ایم و این درصد در حال افزایش است؛ این همه‌گیری، بحران در بحران است». از طرفی می‌توان گفت بر اساس نتایج TIMSS در

در آستانه ورود جهان به سومین سال تحصیلی از زمان شروع دوران همه‌گیری کووید-۱۹ هستیم. در این دوران جوامعی از نظر آموزشی موفق‌تر بوده‌اند، که معلمان توانمندتری در اختیار داشته‌اند. در واقع، یکی از ارکان مهم و بلکه مهم‌ترین رکن هر نظام آموزشی، معلمان آن نظام هستند که می‌توانند کیفیت یادگیری دانش‌آموزان را ارتقا بخشند. در کشور عزیز ما هفته‌ای برای بزرگداشت مقام معلم در اواسط بهار پیش‌بینی شده که مصادف با سالروز شهادت استاد مرتضی مطهری است. به این بهانه، این هفته را به تمامی معلمان و اساتید بزرگوار تبریک عرض کرده و نکاتی در این مورد ذکر می‌شود.

در کتاب ارزشمند «معلمان بزرگ ما»^۱، زندگی‌نامه مختصر حدود ۴۰ نفر از معلمان سرآمد و معاصر کشورمان آمده است. نکته جالب آن است که سهم معلمان ریاضی در این فهرست، نسبتاً چشمگیر است. صرف‌نظر از ساحت‌ها و وجوه تربیتی دبیران ریاضی که در جای خود باید به آن پرداخته شود، حتی اگر فقط از منظر برنامه درسی و شیوه تدریس به موضوع بنگریم، دبیر ریاضی نباید تنها «مجری برنامه درسی قصد شده» تلقی شود. بلکه لازم است آزادی عمل برای جرح و تعدیل برنامه را داشته و مهم‌تر اینکه، توانایی این کار را داشته باشد؛ چنان که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و چرخش‌های زیرنظام تربیت‌معلم و تأمین منابع انسانی نیز پیش‌بینی شده است. وقتی گفته می‌شود معلم باید «برای فردا» تربیت شود، به این معناست که شأن و جایگاه او بسیار بالاتر و والاتر از آن است که تنها، مجری تصمیمات سیاست‌گذاران آموزشی باشد. دوران همه‌گیری اخیر تأییدی بر این سخن بود. معلمان ما نه چنین شرایطی را تجربه کرده بودند و نه برای مواجهه با آن آموزش دیده بودند. آنان در دوران تحصیل خود نمی‌توانستند روزی را تصور کنند که آموزش به کل به فضاهای مجازی محول شود.

توجه به معلمان و اولویت دادن به واکسیناسیون آن‌ها باید مد نظر متولیان بهداشت جامعه باشد

حرفه‌ای معلمی را به‌خوبی نهادینه کرده بودند.^۲ اگر بپذیریم که حرفه معلمی نیازمند یادگیری مادام‌العمر و تأمل مداوم بر عمل و یادگیری خود است، نمی‌توان تنها به آموزش پیش از خدمت برای این حرفه بسنده کرد و لازم است معلم همواره مورد حمایت باشد. با این وجود، شواهد نشان می‌دهد در بیشتر مواقع، معلمان با استفاده از مطالعات شخصی، آزمون و خطا و بعضاً از طریق اشتباهات خود، معلمی را یاد می‌گیرند و کمتر با یکدیگر تعامل دارند. در شرایط فعلی مایه حسرت است که تجربیات متنوع دبیران در سینه آن‌ها باقی بماند و با دیگران در میان گذاشته نشود. در این زمینه در شماره قبل از معلمان و آموزش‌گران ریاضی خواستیم که تجربیات خود را در این زمینه مستند نموده و برای مجله ارسال کنند، تا با اشتراک‌گذاری این تجربیات از آزمون و خطاهای بعدی کاسته شود.

به‌علاوه، جای افسوس خواهد بود اگر دبیران سرآمد ریاضی به جامعه آموزشی کشور معرفی نشوند. مراجعی مانند «دبیرخانه راهبردی ریاضی» یا هر بخش مرتبط دیگری در نظام آموزشی کشور، می‌توانند متولی این کار باشند تا با ساز و کار مناسبی، هر استان حداقل سه نفر از دبیران ریاضی مبرز خود را فارغ از تجربه و پیش‌کسوتی، با معیارهایی ناظر به کارآمدی آن‌ها در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ معرفی کرده و تجربیات آنان را در اختیار دیگران قرار دهند. بهتر است پیشنهاد اخیر با آسیب‌شناسی طرح‌های قبلی، از روزمرگی و تبدیل شدن به کاری ظاهری و نمادین فاصله بگیرد. امیدواریم در سال تحصیلی پیش‌رو، کلاس‌های حضوری و بدون مخاطره برای دانش‌آموزان عزیز تشکیل شود. به هر حال این دوران، درس مهمی نیز برای جامعه در خود داشت، که بدانیم مدرسه و معلم جایگزینی ندارند و در واقع هیچ صفحه‌نمایشی نمی‌تواند جایگزین معلم و یا دانش‌آموز شود.

آموزگار، گرچه خداوندگار نیست
بعد از خدای، برتر از آموزگار نیست

پی‌نوشت‌ها

۱. رتانی، جعفر. (۱۳۹۸). معلمان بزرگ ما. انتشارات اطلاعات.
2 Wyse, D., Hayward, L., & Pandya, J. (Eds.). (2016). *The SAGE handbook of curriculum, pedagogy and assessment*. Sage.

رضا حیدری قزلجه

سال ۲۰۱۹، که پیش از دوران همه‌گیری و در شرایط آموزش حضوری انجام شده است، در حدود ۶۱ درصد از دانش‌آموزان پایه چهارم کشور ما به استاندارد مقدماتی یادگیری ریاضی دست پیدا نمی‌کنند و حتی ۳۲ درصد از دانش‌آموزان پایه چهارم به کمترین استانداردهای یادگیری ریاضی نیز دست پیدا نمی‌کردند و این نسبت در میان دانش‌آموزان پایه هشتم نیز به ترتیب، ۶۳ و ۳۲ درصد است و صرف‌نظر از وجود نتایج تقریباً مشابه در درس علوم تیمز و خواندن پرلز، شواهد اولیه حاکی از عمیق‌تر شدن این شکاف در دوران همه‌گیری است. برای گذر از چنین بحران‌هایی، باید توجه کنیم که کلید بهبود آموزش در دست معلمان است؛ تا جایی که معلمان را «بازرزش‌ترین و مهم‌ترین منبع برای بهبود کارایی و عدالت آموزشی» دانسته‌اند. پس از رفع بحران بهداشتی فعلی، زمانی که در صدد ارائه آموزش‌های جبرانی باشیم، باز هم تکیه اصلی بر معلمان خواهد بود. بنابراین توانمندسازی معلمان نکته‌ای نیست که غفلت از آن بخشودنی باشد. بی‌توجهی به این موضوع به نسل‌ها صدمه خواهد زد و حتی ممکن است فاجعه نسلی به بار آورد. بنابراین اگر تداوم یادگیری برای کشوری مهم باشد، توجه به معلمان و اولویت دادن به واکسیناسیون آن‌ها باید مدنظر متولیان بهداشت جامعه بوده و نظام آموزشی کشور باید معلمان را برای مواجهه با دوران پس از کرونا آماده کرده و مورد حمایت قرار دهد: حمایت‌های صنفی و معیشتی مانند نظام پرداخت مناسب و جبران خدمات در کنار پشتیبانی‌های حرفه‌ای و آموزشی.

از سویی قابل ذکر است که برخی نظام‌های آموزشی پیشرفته، پیش‌تر برای برقراری عدالت آموزشی و «آموزش باکیفیت برای همه» از طریق ارتقای شایستگی‌های چندبعدی و ترکیبی معلمان، تلاش‌های فراوانی کرده و به جایی رسیده بودند که کمتر از ۱۰ درصد واریانس کیفیت یادگیری توسط تفاوت در کیفیت معلم و مدرسه قابل تبیین بود. گرچه این نظام‌های آموزشی تلاش کرده‌اند فراتر از دانش، کارکرد و عمل حرفه‌ای و مشارکت معلمان، ارتباط وثیق بین کیفیت و شایستگی‌ها را از طریق توجه به هویت معلمی در سه حوزه تجربیات شخصی، بافت تدریس و زمینه‌های سیاسی و فرهنگی پوشش دهند، لکن پیش از دوران همه‌گیری کووید-۱۹، در حال عبور از این دوران و ورود به عصر پسااستانداردسازی بوده‌اند. آن‌ها اهمیت مسائل دیگری از قبیل جوامع خرد یادگیری